

ارزیابی عملکرد و کارایی دهیاری‌ها و شوراهای اسلامی در فرآیند مدیریت توسعه روستایی (مطالعه موردی: دهستان سررودجنوبی در شهرستان بویراحمد)

حسین فراهانی* - استادیار دانشگاه زنجان، گروه جغرافیا، زنجان، ایران
فاطمه آئین‌مقدم - دانش آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران

پذیرش نهایی: ۹۱/۳/۲۵

دریافت مقاله: ۹۰/۹/۱۲

چکیده

این مطالعه با هدف بررسی ارزیابی عملکرد و کارایی دهیاری‌ها و شوراهای اسلامی در فرآیند مدیریت توسعه روستایی در چهار بعد اجتماعی، اقتصادی، محیطی و کالبدی در دهستان سررودجنوبی انجام گرفته است. تحقیق حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی مبتنی بر پرسش‌نامه است. داده‌های تحقیق در ۲۲ روستای دهستان سررودجنوبی با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب و از طریق پرسش‌نامه با ۳۰۳ نفر از سرپرست خانوارها تکمیل شد. روایی پرسش‌نامه را تعدادی از متخصصان موضوعی مورد تأیید قرار دادند. پایایی گویه‌های تحقیق نیز با آماره آلفای کرونباخ سنجیده شده است که نتایج آن حاکی از قابلیت اعتماد بالای این گویه‌ها برای سنجش متغیرهای تحقیق است. تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار SPSS و آزمون‌های آماری T-test و Kruskal Wallis استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان داد که تأسیس دهیاری‌ها و فعالیت شوراهای اسلامی نقش مثبتی در بهبود روند مدیریت روستایی داشته است و از دید جامعه نمونه شوراهای دهیاران در بعد اقتصادی کمتر از حد متوسط عمل کرده‌اند و همچنین مشخص شد که دهیاری و شوراهای پرجمعیت موفق‌تر از روستاهای کوچک عمل کرده است.

واژگان کلیدی: مدیریت روستایی، شورا، دهیار، سررود جنوبی، شهرستان بویراحمد.

۱. مقدمه

یکی از محورهای اساسی در تحلیل مسائل روستایی توجه به ساختار مدیریت در این جوامع است (چوبچیان و دیگران، ۱۳۸۶: ۸۸). مدیریت مهمترین عامل در حیات، رشد و بالندگی یا مرگ یک جامعه است و روند حرکت از وضع موجود به سوی وضع مطلوب را کنترل می‌کند (رکن‌الدین افتخاری، ۱۳۸۶: ۱). روستا کوچکترین واحد تشکیلات اجتماعی در ایران محسوب می‌شود و بدیهی است که این واحد اجتماعی به لحاظ وجود مناسبات اجتماعی، اقتصادی و پایبند بودن افراد به قوانین عرفی و مدنی نمی‌تواند از تشکیلات سازمان مدیریتی بی‌نیاز باشد (مهدوی، ۱۳۸۳: ۲۱). روستاها به منزله مکان‌هایی خاص با شیوه زندگی و فعالیت‌هایی متفاوت نسبت به شهرها نیازمند الگوی مدیریتی مجزا و منطبق با شرایط اقتصادی، اجتماعی و بوم شناختی حاکم بر روستا هستند.

شکل‌گیری نهادی رسمی و قانونی برای تثبیت امور عمومی در روستاها برای اولین بار در قالب دهیاری تجلی یافت (اکبری، ۱۳۸۲: ۳). دهیاری‌ها به عنوان سازمان‌های عمومی غیردولتی که اداره امور محلی را با نظارت روستاییان از طریق شوراهای اسلامی روستا به انجام می‌رسانند، وظایف تعریف شده برای دهیاران فعالیت‌هایی چون: بهبود نظافت محیط، حفظ و نگهداری و بهره برداری از زیرساخت‌ها (آب، برق، گاز و تلفن)، فضای سبز محلی، آشنشانی، امور بهداشتی و آموزشی و فرهنگی و غیره را شامل می‌شود (ماهنامه دهیاری‌ها، ۱۳۸۲: ۳). وجود شوراهای دهیاری‌ها به عنوان نهاد مشارکتی و مردمی در سطح روستاها که در واقع حلقه اتصال میان مردم و ارگان‌ها و دست‌اندرکاران اجرایی دولت است، می‌تواند نقش مهمی در فرآیند توسعه روستایی داشته باشد. لذا بررسی و تحلیل عملکرد شوراهای روستا و دهیاری می‌تواند مقدمه‌ای برای شناخت مسائل و مشکلات شوراهای اسلامی روستا و دهیاری و نیز مسائل نقاط روستایی کشور باشد. بنابراین مجموعه مدیریت باید به وسیله استراتژی‌های کارآمد، قدرت عمل، ابتکار در سازندگی و سیاستگذاری حساب شده همراه باشد. مدیریت جدید توسعه روستایی باید درک توسعه محلی، بروز ابتکارها، جمع‌گرایی و مشارکت را در دستور کار قرار دهد و قادر به تحلیل مشکلات اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی فضاها روستایی باشد (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۲: ۲۲۹).

در این پژوهش نیز با بررسی ارزیابی عملکرد و کارایی دهیاری‌ها و شوراهای اسلامی روستا در فرآیند مدیریت توسعه روستایی در دهستان سررود جنوبی از شهرستان بویراحمند در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، محیطی و کالبدی بررسی گردید، علاوه بر آن به میزان تأثیر گذاری و تأثیر پذیری جمعیت در ارتقاء و یا کاهش کارایی دهیاران و شوراهای پرداخته شده است. این پژوهش درصدد بررسی دو فرضیه زیر است:

۱. نقش شوراهای دهیاری‌ها در توسعه روستا در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، محیطی و کالبدی مثبت بوده است.
۲. اندازه جمعیتی روستاها نقش تعیین کننده‌ای در موفقیت و کارایی مدیریت روستایی داشته است.

۲. مروری بر ادبیات تحقیق

۱-۲. مبانی نظری

مدیریت یکی از ارکان اساسی در جهت پیشرفت و توسعه روستایی می‌باشد و گامی جهت رسیدن به سطحی از توسعه پایدار است (حیدری، ۱۳۸۸: ۱). نقش و جایگاه روستاها در فرآیند توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی درمقیاس محلی، منطقه‌ای و بین‌المللی و پیامدهای توسعه نیافتگی مناطق روستایی، موجب توجه به توسعه روستایی گردیده است (ازکیا و دیگران، ۱۳۸۳: ۲۷). مدیریت روستایی مجموعه‌ای درهم تنیده از امکانات، شرایط گوناگون طبیعی، انسانی، نهادی و ساختاری - کارکردی است (صیدالی، ۱۳۹۰: ۲). مدیریت روستایی باید برای روستا، برنامه‌ریزی‌هایی را به انجام برساند، فعالیت‌های روستایی را سازمان دهد و بر فعالیت‌های انجام شده نظارت کند و حتی برای انجام بهینه امور انگیزش ایجاد نماید. انجام چنین مواردی به آگاهی از اصول مدیریت، برنامه‌ریزی، ارتباطات، انگیزش، سازماندهی، هدایت و رهبری و نظارت و کنترل بر می‌گردد. مهمترین هدف مدیریت روستایی را می‌توان در ارتقای شرایط کار و زندگی جمعیت ساکن در قالب اقشار و گروه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی، تشویق به توسعه اقتصادی و اجتماعی پایدار و حفاظت از محیط کالبدی دانست.

در فرآیند توسعه پایدار می‌توان مدیریت روستایی را در سه بعد اصلی اقتصادی، اجتماعی، و محیطی در نظر گرفت، که هر یک از این ابعاد دارای جنبه‌های خاص خود هستند و اهداف مدیریتی در آنها متفاوت است (Zaslow, 2000) بنابراین با توجه به این که این ابعاد سه بعد اصلی توسعه پایدار را نیز پوشش می‌دهند، مدیریت روستایی نمی‌تواند در یک خلأ و با نادیده گرفتن مباحث اقتصادی، اجتماعی و محیطی پیرامون روستا ظاهر شود.

مدیریت روستایی مهم‌ترین نقش را در موفقیت انواع برنامه‌ها و طرح‌های توسعه روستایی و هم‌چنین مسکن، رفاه عمومی، کاربری زمین، فرهنگ، اقتصاد و تأسیسات زیربنایی و امثال آنها بر عهده دارد. دیدگاه مدیریت نوین روستایی (دهیاری‌ها) تحت نظارت مستقیم مردمی نمایندگان اهالی روستا (شوراهای اسلامی) و کنترل و سیاستگذاری دولتمرد روستاهای کشور ایفای نقش مدیریتی می‌نمایند (استعلاجی، ۱۳۹۱: ۲۳۹). شوراها و دهیاری‌ها برگزیده اقشار مختلف روستا هستند که باید بر نیکبختی مردم، رفع نیازمندی‌های آنان و گسترش زمینه‌های رشد و تعالی روستا بیندیشند. اعضای شوراها و دهیاری‌ها به عنوان نمایندگان اقشار مختلف مردم و در جهت حفظ و ارتقای ارزش‌های روستا با مشارکت مردم اداره امور روستاها را پیش می‌برند و مدیران روستاها باید به درستی تشخیص دهند که چه موردی برای روستا و آینده آن خوب و کدام چیز مضر است. آنان همچنین باید با فنون مدیریت روستایی آشنایی کافی و تخصصی داشته باشند. حوزه کاری و تشکیلاتی آنان، روان‌سازی اجرای برنامه‌هایی است که در اثر آن اهداف تدوین شده برای روستا، در حوزه‌های مختلف کالبدی، محیطی، اجتماعی، اقتصادی تحقق می‌یابد. نظر به اهمیت نقش مدیریت در توسعه روستایی و ناکارآمدی نسبی در این زمینه طی سال‌های متمادی و به لحاظ تغییرات اخیر در عرصه واگذاری مدیریت روستایی به دهیاری‌ها؛ ارزشیابی عملکرد دهیاری‌ها از دیدگاه روستاییان می‌تواند به شناسایی نقاط ضعف و قوت مدیریت روستایی کمک کرده و با راهکارهای مناسب زمینه توفیق هر چه بیشتر مدیریت روستایی را فراهم آورد.

۲-۲. پیشینه تحقیق

در زمینه مدیریت روستایی در ایران، مطالعاتی که صورت گرفته به سه شکل دیده می‌شود، شکل اول دید صرفاً تاریخی به مسأله مدیریت روستایی دارد، مانند: کتاب مدیریت روستایی در ایران، نوشته مهدی طالب که به روند تاریخی مدیریت در روستا از قبل از مشروطیت تا زمان حاضر پرداخته و جایگاه وظایف و قوانین مرتبط با آن را در سطوح قوانین کشوری مورد بررسی و تحلیل قرار داده است. شکل دوم، در کتاب‌هایی مانند برنامه‌ریزی روستایی در ایران (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۲)، مقدمه‌ای برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران (رضوانی، ۱۳۸۳)، مدخلی بر جغرافیای روستایی ایران (حسینی ابری) و ... که در آنها، سیر تاریخی و قوانین مدیریت روستایی و ... بررسی شده است. شکل سوم، مقاله‌ها و طرح‌های پژوهشی و پایان‌نامه‌های دانشجویی می‌باشد. که هر کدام به فراخور موضوع تحقیق بحثی را مورد بررسی و کنکاش قرار داده‌اند.

جدول ۱. خلاصه تحقیقات انجام شده در ارتباط با موضوع مورد مطالعه

عنوان	نام محقق	سال تحقیق	تکنیک تحقیق	یافته‌های کلیدی تحقیق
بررسی عملکرد شوراهای روستایی در روستاهای شهرستان ساو جیلاغ	محمد خوشه گیر	۱۳۸۲	توصیفی-همبستگی	عملکرد خیلی قوی، قوی و متوسط ۹۶ درصد از اعضای شورا و ۳ درصد عملکرد ضعیف شوراهای از نظر مردم
سنجش عملکرد شوراهای اسلامی نمونه با شاخص‌های توسعه اجتماعی	تیسیم حاجی ابراهیم‌زاده	۱۳۸۱	کیفی - روش طوفان مغزی	موفق عملکرد شوراهای در دوحوزه سرمایه اجتماعی و میزان تقسیم نقش‌ها و عملکرد ضعیف آنان در تغذیه و مسکن
مدل بندی شورای روستایی برای توسعه روستایی در شهرستان ایلام	محمد عسگری	۱۳۸۰	توصیفی - تحلیلی	معنادار بودن رابطه میان سن، شغل، میزان و نوع مالکیت و دیدگاه آنان با موفقیت مدیریتی عملکرد شوراهای
بررسی عملکرد شوراهای اسلامی با تأکید بر نقش سرمایه اجتماعی در روستاهای شهرستان قم	حمید طاهری	۱۳۸۲	پیمایش اجتماعی	سرمایه اجتماعی به عنوان عملکرد مثبت شورا و استبدادگرایی، طایفه گرایی و وابستگی به قدرت به عنوان عوامل منفی در عملکرد شوراهای

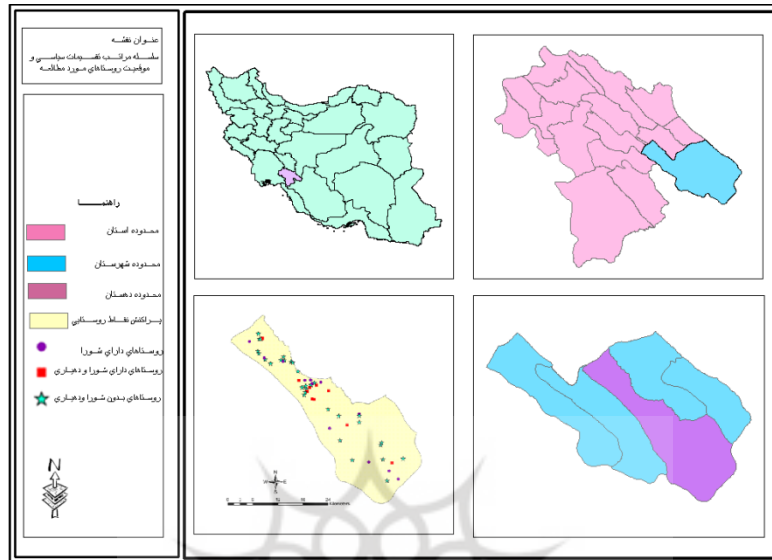
۳. روش‌شناسی تحقیق

روش تحقیق در پژوهش حاضر با توجه به موضوع ارزیابی عملکرد شوراهای دهیاری در فرآیند مدیریت توسعه روستایی روش توصیفی - تحلیلی است. در جهت تبیین فرضیه‌ها از روش توصیفی و جهت آزمون فرضیه‌ها از روش تحلیلی استفاده شده است. در روش تحلیلی با توجه به فرضیه‌های تحقیق و متغیرهای مورد نظر، شاخص‌هایی در نظر گرفته شده که منطبق بر طبقه بندی نقش و عملکرد شوراهای و ارزیابی عوامل مؤثر بر عملکرد شوراهاست. گردآوری اطلاعات نیز از طریق پرسش‌نامه جمع‌آوری شده است. برای تحلیل داده‌ها نیز از آزمون‌های T-Test و Kruskal-Wallis استفاده شد. برای سنجش قابلیت اعتماد یا پایایی ابزار تحقیق از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. که مقدار آن برای پرسش‌نامه مردم ۰/۸۰۹ به دست آمد.

۴. محدوده مورد مطالعه

جامعه آماری این تحقیق دهستان سررود جنوبی در شهرستان بویراحمد می‌باشد. شکل (۱) موقعیت دهستان را در تقسیمات سیاسی کشور و همچنین پراکندگی روستاها را نشان می‌دهد.

این دهستان جمعاً ۶۳ روستا را شامل می‌شود. برای انتخاب نمونه از میان روستاهای دارای دهیاری و شورا بصورت تصادفی ساده ۲۲ روستا انتخاب شد. از این تعداد کل ۲۲ روستا دارای شورا و ۱۰ روستا دارای دهیاری هستند که با ۱۶۴۸۹ نفر (۳۵۲۱ خانوار)، جامعه آماری تحقیق حاضر را تشکیل می‌دهند. تعداد پرسش‌نامه مورد استفاده برای تکمیل اطلاعات مورد نیاز در سطح دهستان برابر ۳۰۳ نمونه می‌باشد که به صورت تصادفی ساده از خانوارهای ساکن در این روستاها تکمیل گردید. با توجه به فرمول کوچران برای هر کدام از روستاها سهمیه‌ای خاص در نظر گرفته شده است که به نسبت جمعیت آنها می‌باشد.

شکل ۱. سلسله مراتب تقسیمات سیاسی و پراکنش روستاها در سطح دهستان

۵. یافته‌ها

۵-۱. ارزیابی عملکرد شورا و دهیاری در بعد اقتصادی

برای فرضیه اول در رابطه با ارزیابی عملکرد مدیران روستایی در نقشی که در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، محیطی و کالبدی دارند با توجه به طیف لیکرت، پاسخ‌گو میزان رضایت خود را به هر گویه، به سؤال‌های ۵ گزینه‌ای (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم) اعلام نموده و به هر یک از گزینه‌ها امتیازاتی داده شده است. در این بین حد متوسط امتیازات به عنوان مبنای تصمیم‌گیری انتخاب شده است. به طوری که حد متوسط امتیازات برای شاخص‌های بعد اقتصادی عدد ۱۵، بعد اجتماعی عدد ۱۲، بعد محیطی عدد ۱۰ و بعد کالبدی عدد ۱۲ در نظر گرفته شد، لذا با در دست داشتن حد متوسط امتیازات جهت آزمون فرضیه اول این پژوهش از آزمون T-Test استفاده شده است. به منظور بررسی ارزیابی نقشی که شوراها و دهیاران در بعد اقتصادی از ۳ گویه (ایجاد اشتغال و گسترش صنایع تولیدی، همکاری با کشاورزان برای بازاریابی محصولاتشان، افزایش کمی و کیفی تولیدات روستایی) استفاده شده است. بر طبق جدول (۲) در هر ۳ گویه با توجه به این که حد متوسط امتیازات ۱۵ در نظر گرفته شده، میانگین وضع موجود در شاخص‌های به کار رفته به ترتیب برابر: ۱۱/۸۶، ۱۲/۰۴، ۱۱/۴۶،

می‌باشد، می‌توان نتیجه گرفت که موفقیت عملکرد شوراهای دهیاران کمتر از حد متوسط بوده است و اختلاف معنادار بین وضع موجود و حد متوسط امتیازات مبین عملکرد نامطلوب مدیران روستایی می‌باشد. سطح معناداری به دست آمده در همه گویه‌ها برابر با ۰/۰۰۰ است.

جدول ۲. ارزیابی عملکرد شورا و دهیاران در بعد اقتصادی

گویه	تعداد نمونه	میانگین وضع موجود	انحراف استاندارد	حد متوسط امتیازات	مقدار T	درجه آزادی	سطح معناداری
ایجاد اشتغال و گسترش صنایع تولیدی	۳۰۳	۱۱/۸۶	۱/۰۸	۱۵	-۲۹/۰۷	۳۰۲	۰/۰۰۰
همکاری با کشاورزان برای بازاریابی محصولاتشان	۳۰۳	۱۲/۰۴	۱/۳۶	۱۵	-۳۷/۸۷	۳۰۲	۰/۰۰۰
افزایش کمی و کیفی تولیدات روستایی	۳۰۳	۱۱/۴۶	۰/۸۴۵	۱۵	-۷۲/۷۰	۳۰۲	۰/۰۰۰

منبع: محاسبات انجام شده بر روی اطلاعات جمع‌آوری شده از مطالعات میدانی، ۱۳۸۸

۲-۵. ارزیابی عملکرد شورا و دهیار در بعد اجتماعی

برای ارزیابی میزان موفقیت شوراهای دهیاران در رابطه با نقشی که در بعد اجتماعی دارند، حد متوسط میزان موفقیت در این رابطه عدد ۱۲ در نظر گرفته شد. با توجه به جدول (۳) میانگین وضع موجود در گویه حل اختلاف و دعاوی مردم برابر ۱۲/۸۷، در گویه همکاری با نیروی انتظامی جهت برقراری نظم و امنیت میانگین برابر ۱۳/۲۵، در شاخص معرفی خانواده‌های بی بضاعت به کمیته امداد ۱۲/۲۰، در گویه جلب مشارکت اهالی در امر جمع‌آوری زباله ۱۲/۶۳، در گویه میزان همکاری و مشارکت مردم میانگین ۱۲/۳۵ به دست آمد. این نتایج نشان دهنده عملکرد مثبت و بیشتر از حد متوسط مدیران روستایی در بعد اجتماعی می‌باشد. سطح معناداری به دست آمده در همه شاخص‌ها برابر ۰/۰۰۰ است.

جدول ۳. ارزیابی عملکرد شورا و دهیاران در بعد اجتماعی

گویه	تعداد نمونه	میانگین وضع موجود	انحراف استاندارد	حد متوسط امتیازات	مقدار T	درجه آزادی	سطح معناداری
حل اختلاف و دعاوی مردم	۳۰۳	۱۲/۸۷	۰/۸۳۹	۱۲	۱۸/۰۳	۳۰۲	۰/۰۰۰
همکاری با نیروی انتظامی جهت برقراری نظم و امنیت	۳۰۳	۱۳/۲۵	۰/۵۶۰	۱۲	۳۸/۷۴	۳۰۲	۰/۰۰۰
معرفی خانواده‌های بی بضاعت به کمیته امداد	۳۰۳	۱۲/۲۰	۰/۹۰۲	۱۲	۳/۸۹	۳۰۲	۰/۰۰۰
جلب مشارکت اهالی در امر جمع‌آوری زباله	۳۰۳	۱۲/۶۳	۰/۹۱۵	۱۲	۱۱/۹۹	۳۰۲	۰/۰۰۰
میزان همکاری و مشارکت مردم با شورا و دهیار	۳۰۳	۱۲/۳۵	۱/۰۵	۱۲	۵/۸۳	۳۰۲	۰/۰۰۰

منبع: محاسبات انجام شده بر روی اطلاعات جمع‌آوری شده از مطالعات میدانی، ۱۳۸۸

۳-۵. ارزیابی عملکرد شورا و دهیار در بعد محیطی

همان‌طور که جدول (۴) نشان می‌دهد برای ارزیابی عملکرد شوراهای دهیاران در این بعد حد متوسط امتیازات عدد ۱۰ در نظر گرفته شده است. میانگین وضع موجود در گویه حفظ سلامت و بهداشت محیط روستا و پاکیزگی محیط و منظر روستا به ترتیب: ۹/۵۸ و ۹/۶۱ به دست آمده که کمتر از حد متوسط می‌باشد و مبین عملکرد نامطلوب شوراهای دهیاران در این زمینه می‌باشد. در شاخص‌های نصب سطل زباله در روستا و دفن بهداشتی زباله و دسترسی به آب سالم میانگین وضع موجود ۱۰/۲۰ و ۱۰/۴۸ ارزیابی به دست آمد. این نتایج بیانگر نقش

مثبت دهیاران و شوراها در این شاخص‌ها از بعد محیطی می‌باشد. در گویه جمع‌آوری سیستم بهداشتی دفع فاضلاب نیز میانگین ۹/۸۰ ارزیابی شده که از نظر جامعه نمونه عملکرد مدیران کمتر از حد متوسط بوده است. سطح معناداری به دست آمده در شاخص جمع‌آوری سیستم بهداشتی دفع فاضلاب ۰/۰۰۵ و در بقیه موارد برابر ۰/۰۰۰ می‌باشد. می‌توان نتیجه گرفت که دهیاران و شوراها نقش مثبتی در روند بهبود مدیریت روستایی داشته‌اند.

جدول ۴. ارزیابی عملکرد شورا و دهیاران در بعد محیطی

گویه	تعداد نمونه	میانگین وضع موجود	انحراف استاندارد	حد متوسط امتیازات	مقدار T	درجه آزادی	سطح معناداری
حفظ سلامت و بهداشت محیط روستا	۳۰۳	۹/۵۸	۱/۱۲	۱۰	-۶/۵۰	۳۰۲	۰/۰۰۰
پاکیزگی محیط و منظر روستا	۳۰۳	۹/۶۱	۱/۰۲	۱۰	-۶/۶۲	۳۰۲	۰/۰۰۰
نصب سطل زباله در روستا و دفن بهداشتی زباله	۳۰۳	۱۰/۲۰	۰/۸۹۴	۱۰	۳/۹۲	۳۰۲	۰/۰۰۰
جمع‌آوری سیستم بهداشتی دفع فاضلاب	۳۰۳	۹/۸۰	۱/۲۳	۱۰	-۲/۷۹	۳۰۲	۰/۰۰۵
دسترسی به آب سالم	۳۰۳	۱۰/۴۸	۰/۹۸۴	۱۰	۸/۴۸	۳۰۲	۰/۰۰۰

منبع: محاسبات انجام شده بر روی اطلاعات جمع‌آوری شده از مطالعات میدانی، ۱۳۸۸

۴-۵. ارزیابی عملکرد شورا و دهیار در بعد کالبدی

شوراهای اسلامی روستا و دهیاری‌ها می‌توانند با توجه به مأموریت و وظایف محول شده به آنها در تهیه طرح‌های هادی روستایی و ضوابط و مقررات ساخت و ساز مشارکت کرده و از این طریق به بهبود وضعیت کالبدی- فیزیکی روستا کمک کنند. از این رو در این مقاله میزان اثرگذاری مدیریت نوین روستایی با توجه به نقش و وظایف محول شده به آنها در جهت تحقق و بهبود وضعیت کالبدی - فیزیکی مورد ارزیابی و سنجش قرار گرفته است. در رابطه با ارزیابی عملکرد شوراها و دهیاران در بعد کالبدی، حد متوسط امتیازات ۱۲ در نظر گرفته شد. همان طور که جدول (۵) نشان می‌دهد شاخص‌های اصلاح و توسعه شبکه معابر روستا، نظارت بر ساخت و ساز مسکن روستایی، تهیه و اجرای طرح هادی بالاتر از حد متوسط ارزیابی شده‌اند. این نتایج مبین عملکرد مطلوب شوراها و دهیاران در این شاخص‌ها می‌باشد. در زمینه نظارت بر ساخت و ساز مسکن روستایی و ساماندهی گورستان‌ها از وضع موجود کمتر از حد متوسط ارزیابی شده‌اند.

جدول ۵. ارزیابی عملکرد شورا و دهیاران در بعد کالبدی

گویه	تعداد نمونه	میانگین وضع موجود	انحراف استاندارد	حد متوسط امتیازات	مقدار T	درجه آزادی	سطح معناداری
اصلاح و توسعه شبکه معابر روستا	۳۰۳	۱۲/۳۴	۱/۲۶	۱۲	۴/۶۵	۳۰۲	۰/۰۰۰
نظارت بر ساخت و ساز مسکن روستایی	۳۰۳	۱۲/۹۵	۰/۶۴۸	۱۲	۲۵/۵۰	۳۰۲	۰/۰۰۰
نظارت بر ساخت راه و تعریض معابر	۳۰۳	۱۱/۳۰	۰/۷۹۴	۱۲	۱۵/۲۱	۳۰۲	۰/۰۰۰
تهیه و اجرای طرح هادی	۳۰۳	۱۲/۲۰	۱/۰۹	۱۲	۳/۱۰	۳۰۲	۰/۰۰۲
ساماندهی گورستان‌ها	۳۰۳	۱۱/۶۷	۰/۹۹۷	۱۲	-۵/۳۵	۳۰۲	۰/۰۰۰

منبع: محاسبات انجام شده بر روی اطلاعات جمع‌آوری شده از مطالعات میدانی، ۱۳۸۸

۵-۵. میزان موفقیت شوراها و دهیاری در طبقات مختلف جمعیتی

جمعیت روستاها نیز یکی از شاخص‌هایی است که رابطه آن با میزان موفقیت مدیران روستایی در این مقاله مورد ارزیابی قرار گرفته است. به همین منظور روستاهای نمونه در ۵ گروه طبقه‌بندی شدند. و در هر طبقه پاسخ‌های جامعه نمونه به عملکرد شوراها و دهیاران مشخص شده است و با مراجعه به پاسخ‌های مذکور که در جدول (۶) نشان داده شده است، ملاحظه می‌شود که با کاهش تعداد جمعیت از میزان توفیق شورا و دهیاری کاسته شده و عدم موفقیت محتمل‌تر می‌شود. همان‌طور که نتایج بررسی‌های میدانی نشان داد جامعه نمونه کارکرد شورا و دهیاری را در روستاهای بزرگ و پرجمعیت موفق‌تر از روستاهای کم‌جمعیت ارزیابی کرده‌اند. برای اثبات این فرضیه میزان عملکرد شورا و دهیاری‌ها به تفکیک روستاهای مختلف از نظر طبقه‌بندی جمعیتی مورد بررسی قرار گرفت و از آزمون کروسکال والیس استفاده شد. طبق جدول (۶) که نتایج آزمون کروسکال والیس را نشان می‌دهد، درجه آزادی آزمون برابر ۴ و سطح معناداری نیز ۰/۰۰۲ به دست آمده است و بیانگر این می‌باشد که جامعه نمونه در روستاهای پرجمعیت شورا و دهیاری‌ها را موفق‌تر از دهیاری و شورا در روستاهای کم جمعیت ارزیابی کرده‌اند. بنابراین با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت که دهیاری و شوراهای جامعه نمونه در روستاهای پرجمعیت کارایی بهتری دارند. با توجه به موارد قانونی و شرایطی که برای فعالیت دهیاری‌ها در نظر گرفته شده است، می‌توان دریافت که جمعیت، ملاک تعیین‌کننده‌ای برای موفقیت دهیاری‌ها است.

جدول ۶. فراوانی پاسخ‌ها به میزان توفیق دهیاری‌ها در طبقات مختلف جمعیتی

فراوانی پاسخ‌ها به میزان توفیق دهیاری‌ها در طبقات مختلف جمعیتی				
طبقات جمعیتی	روستاها	تعداد پرسش‌نامه	میزان توفیق	فراوانی
۱۰۰ - ۲۴۹	تل گهی، تنگ خشک، قلات، گنجگون، تنگ مشکان، پرگدون	۴۹	خیلی زیاد	۳
			زیاد	۳
			متوسط	۱۰
			کم	۱۳
۲۵۰ - ۴۹۹	تنگ سرخ، ده بزرگ فیروز آباد، علی آباد، کالوس، کرد لاغری، مازه خرید، موردراز، مختار	۵۲	خیلی زیاد	۵
			زیاد	۶
			متوسط	۱۲
			کم	۱۳
۵۰۰ - ۹۹۹	خلف آباد، نره گاه، وزک	۵۹	خیلی زیاد	۱۰
			زیاد	۱۳
			متوسط	۱۰
			کم	۱۶
۱۰۰۰ - ۱۹۹۹	تل خسرو، چنارستان	۶۷	خیلی زیاد	۲۷
			زیاد	۲۲
			متوسط	۹
			کم	۳
۲۰۰۰ به بالا	سراپتاوه، سروک	۷۶	خیلی زیاد	۶
			زیاد	۲۵
			متوسط	۱۳
			کم	۹
			خیلی کم	۸

منبع: محاسبات انجام شده بر روی اطلاعات جمع‌آوری شده از مطالعات میدانی، ۱۳۸۸

جدول ۷. نتایج آزمون کروسکال والیس

Rank	آماره
17.541	Chi-Square
4	Df
.002	Asymp. Sig.

منبع: محاسبات انجام شده بر روی اطلاعات جمع‌آوری شده از مطالعات میدانی، ۱۳۸۸

۶. نتیجه‌گیری

در مجموع، عملکرد دهیاری‌ها و شوراها در ناحیه مورد مطالعه حاکی از آن است که دهیاری‌ها و شوراها می‌توانند نقش بسیار مهمی را در بهبود روند مدیریت روستایی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، محیطی و کالبدی داشته باشند. نتایج نشان داد که عملکرد شوراها و دهیاران در شاخص‌های به کار رفته در بعد اقتصادی کمتر از حد متوسط ارزیابی شده است و بیشترین ارزیابی از نظر جامعه نمونه مربوط به بعد اجتماعی می‌باشد.

در شاخص‌های اقتصادی عملکرد مدیران روستایی کمتر از حد متوسط ارزیابی شده است و این امر باید مورد توجه مدیران قرار بگیرد که یکی از مهم‌ترین دلایلی که در مهاجرت روستاییان به شهرها و شهرک‌ها تأثیر عمیق داشته است، نبود رونق اقتصادی در روستاها و در نتیجه کمبود فرصت‌های شغلی در روستا و بالطبع بیکاری افراد جویای کار بوده است. بنابراین ضروری است که دهیاران و شوراها نهایت تلاش خود را در جذب سرمایه‌های بخش خصوصی به کارگیرند و کلیه تسهیلات لازم را در حد توان برای آنها فراهم آورند تا از این طریق علاوه بر فراهم کردن زمینه رونق اقتصادی، فرصت‌های شغلی بیشتری را برای روستاییان فراهم سازند. نتایج این پژوهش حکایت از آن دارد که دهیاری و شورا در روستاهای بزرگ موفق‌تر از روستاهای کوچک عمل کرده است. می‌توان دریافت که جمعیت، ملاک تعیین‌کننده‌ای برای موفقیت دهیاری‌ها محسوب می‌شود، دهیاری در روستاهای کوچک به دلیل کم بودن جمعیت اعتبارات کمتری دریافت می‌کنند و این موضوع موجب عدم رغبت دهیاران به انجام وظایف خود شده و ناکارآمدی را به دنبال خواهد داشت. با توجه به یافته‌های تحقیق به نظر می‌رسد که لازم است شرایط اعطای خدمات و تسهیلات به دهیاری در روستاهای کوچک مورد بازنگری قرار بگیرد و علاوه بر عامل جمعیت، ملاک‌های دیگری برای این موضوع در نظر گرفته شود.

۷. منابع

۱. افتخاری، عبدالرضا و دیگران، ۱۳۸۶، نگرشی نو به مدیریت روستایی با تأکید بر نهادهای تأثیرگذار، فصل‌نامه روستا و توسعه، شماره ۲، ص ۳۰-۱.
۲. ازکیا، مصطفی و غلامرضا غفاری، ۱۳۸۳، توسعه روستایی با تأکید بر جامعه روستایی ایران، نشر نی.
۳. استعلاجی، علیرضا، ۱۳۹۱، بررسی الگوی مدیریت روستایی در ایران با تأکید بر مدیریت محلی و مشارکتی دهیاری‌ها، جغرافیا، شماره ۳۲، بهار.
۴. اکبری، غضنفر، ۱۳۸۲، یادداشت سردبیر، ماهنامه دهیاری‌ها، شماره ۲، ص ۳.
۵. حیدری، حسن، ۱۳۸۸، چالش‌های مدیریت روستایی با تأکید بر عملکرد شوراهای اسلامی، نمونه موردی شهرستان دیر.

۶. چوپچیان، شهلا، کلانتری، خلیل و شعبانعلی قمی، حسین، ۱۳۸۶، عوامل مؤثر بر عملکرد دهیاری‌های استان گیلان، فصل‌نامه روستا و توسعه، سال ۱۰، شماره ۲ تابستان.
۷. رضوانی، محمدرضا، ۱۳۸۳، مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران، تهران، نشر قومس.
۸. صیدالی، محسن، صادقی، غلام و میرزایی‌گودرزی، زهرا، ۱۳۹۰، جایگاه مدیریت در پیشبرد اهداف توسعه روستایی مطالعه موردی: روستای جوانمردی (شهرستان لردگان)، فصل‌نامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال اول شماره ۲.
۹. طالب، مهدی، مدیریت روستایی در ایران، ۱۳۷۵، دانشگاه تهران.
۱۰. مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵، سرشماری عمومی نفوس و مسکن، شناسنامه دهستان‌ها، دهستان سررود جنوبی.
۱۱. مطیعی‌لنگرودی، سیدحسن، ۱۳۸۲، برنامه‌ریزی روستایی با تأکید بر ایران، جهاد دانشگاهی مشهد.
۱۲. مطیعی‌لنگرودی، سید حسن، بخشی، زهرا و بوزرجمهری، خدیجه، ۱۳۸۹، ارزشیابی عملکرد دهیاری‌ها از دیدگاه روستاییان، دهستان بیهق شهرستان سبزوار، دو فصل‌نامه جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، شماره ۱۶.
۱۳. مهدوی، مسعود و نجفی‌کانی، علی‌اکبر، ۱۳۸۴، دهیاری‌ها تجربه‌ای دیگر در مدیریت روستاهای ایران، نمونه موردی؛ دهیاری‌های استان آذربایجان غربی، فصل‌نامه پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۵۳، ص ۳۹-۲۱.
۱۴. وزارت کشور، دفتر امور دهیاری‌ها، ماهنامه دهیاری‌ها، ۱۳۸۳، شماره اول، تهران، ص ۳.
15. Zaslou, M. et al., 2000, **Welfare reform and children: potential implications**, Number A-23 in series on New Federalism.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی